

บทที่ 4

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเป็นที่สนใจมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นักคิดในสมัยโบราณได้ตั้งเป็นข้อสังเกตว่า ในเวลาที่หมุนเวียนเปลี่ยนไปนั้น ทุกสิ่งในโลกมนุษย์จะมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปด้วย และได้พยายามกล่าวว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกมนุษย์จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ในปัจจุบันไม่มีใครอาจปฏิเสธได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกไม่มีการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นอยู่เสมอ สังคมมนุษย์ก็เช่นเดียวกันย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย สังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์จะไม่มีหยุดอยู่กับที่ จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาและเป็นการยากที่จะคิดว่าพื้นที่ใดในโลกที่ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเนื้อหาบทนี้เป็น การอธิบายถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีต่อชุมชน และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง

แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเวลาหรือขึ้นอยู่กับเวลาเสมอ การเปลี่ยนแปลงนั้น กล่าวถึงระยะเวลาหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปอีกระยะเวลาหนึ่ง เช่น วัน เดือน ปี ทางดาราศาสตร์ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปทุกปี เวลาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดว่าจะเปลี่ยนไป ในเรื่องใดก็ตามที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สำหรับสังคมมนุษย์ก็มีการเปลี่ยนแปลงแต่มีเรื่องที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง คือการเกิดและการตาย แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการตั้งแต่เกิดจนตายเป็นการเปลี่ยนแปลงต่อเนื่อง ดังนั้นความพยายามของการเปลี่ยนแปลงอาจจะกล่าวได้ว่า คือการที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้แปรสภาพที่เคยมีอยู่มาเป็นสภาพใหม่โดยมีองค์ประกอบของเวลาเป็นเครื่องกำหนด ในการที่เราจะเข้าใจเรื่องของการเปลี่ยนแปลงให้มากยิ่งขึ้นนั้น จะต้องเข้าใจธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงเสียก่อน ซึ่งอาจจะมี ความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจของนักคิดต่าง ๆ ทั้งนี้เนื่องจากว่าเป็นเรื่องของข้อสมมติของการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน การทำความเข้าใจข้อสมมติของการเปลี่ยนแปลงจะทำให้รู้ถึงลักษณะสาเหตุและธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีความสำคัญต่อความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยข้อสมมติของการเปลี่ยนแปลง นิสเบท (Nisbet, 1969 : 166-168) อธิบายไว้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องของกฎธรรมชาติ นักการศานนามักจะอธิบายการเปลี่ยนแปลงของชีวิตของมนุษย์ว่า คนเรามีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมดาและเป็นเรื่องของธรรมชาติไม่มีใครที่จะบังคับให้หยุดการเปลี่ยนแปลงได้ การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นเรื่องของข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

2. การเปลี่ยนแปลงเป็นอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ความหมายถึงว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา นี้ ได้เกิดมาจากปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีลักษณะของการกระทำหนึ่ง ๆ เป็นสาเหตุผลักดันไปสู่การเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ๆ จะเกิดจากปัจจัยที่ผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่น คนเรามีการเจริญเติบโต เนื่องจากการรับประทานอาหารและออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้เห็นว่าเด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ตลอดเวลาหรือผู้ใหญ่จะกลายเป็นคนชราในที่สุด

3. การเปลี่ยนแปลงเป็นการต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงที่ได้กล่าวถึง ที่ผ่านมานั้นมีขั้นตอนต่าง ๆ มองเป็นเรื่องของการต่อเนื่องเป็นสาเหตุสืบต่อกันมา เช่น สังคมมีการเปลี่ยนแปลงผ่านขั้นตอนต่าง ๆ จากอดีตจนถึงยุคปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงจากขั้นตอนหนึ่งไปสู่ขั้นตอนหนึ่งเป็นลักษณะของสายสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือสาเหตุติดต่อกันไป

4. การเปลี่ยนแปลงเป็นแบบเดียวกัน นักสังคมวิทยาสัมัยรุ่นแรก ๆ ได้ให้ทัศนะว่าการเปลี่ยนแปลงทุกสังคมต้องผ่านขั้นตอนแบบเดียวกัน หมายความว่า สังคมที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงทุกสังคมในโลกจะมีการเปลี่ยนแปลงเหมือน ๆ กัน เพียงแต่ว่าบางสังคมเปลี่ยนแปลงได้เร็วกว่าบางสังคมเท่านั้น ในปัจจุบันนี้ ข้อสมมตินี้ได้รับการคัดค้าน เพราะไม่จำเป็นที่ทุกสังคมจะเปลี่ยนแปลงขั้นตอนแบบเดียวกัน เช่น สังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างจากสังคมอเมริกา สังคมโซเวียต (รัสเซีย) มีการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างไปจากสังคมจีน เป็นต้น

5. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งจำเป็น การเปลี่ยนแปลงในความหมายนี้ได้พยายามกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องทำให้เกิดขึ้น เพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความเท่าเทียมกันในสังคม เมื่อเป็นเช่นนั้น รัฐบาลซึ่งเป็นผู้บริหารของประเทศจึงเป็นผู้ริเริ่มในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้ประชาชนได้รับการพัฒนาทุก ๆ ด้านอย่างทั่วถึง ทั้งนี้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลอยู่แล้วที่จะต้องทำ

ข้อสมมติทั้ง 5 ประการดังได้กล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงมีธรรมชาติและความเป็นมาที่อาจจะวิเคราะห์แตกต่างกันไปตามแนวความคิดและข้อสมมติเหล่านั้น ๆ อย่างไรก็ตามข้อสมมติของการเปลี่ยนแปลงนี้มีประโยชน์ต่อการเข้าใจเบื้องหลังในการมองสังคมที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงในทางสังคมได้อย่างละเอียดยิ่งขึ้น

เนื่องจากชุมชนและท้องถิ่นมีลักษณะที่เป็นพลวัต (Dynamic) ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา วิธีการดำรงชีวิตก็ต้องเปลี่ยนไปเพื่อให้เข้ากับสภาวะใหม่ที่เกิดขึ้น ซึ่ง

การเปลี่ยนแปลงนั้นอาจดีขึ้นหรือเลวลงก็ได้ ดังนั้นการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจในความหมายของการเปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นนั้นไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเสมอไป ในทางสังคมวิทยาถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมซึ่งต้องอาศัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นและมีการปะทะสังสรรค์ซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ต่อกันของคน คือที่มาของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (โกวิทย์ พวงงาม, 2553 : 64)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 32-35) ได้อธิบายแนวคิดของ อัลวิน ทอฟเฟอร์ (Alvin Toffler) ที่ได้ทำการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต ซึ่งมีการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของอารยธรรมโลกเหมือนกับ คลื่นลูกที่สาม (The Third Wave) ดังนี้

คลื่นลูกที่ 1 สังคมเกษตรกรรม เริ่มต้นประมาณ 8,000 ปีก่อนคริสตกาล เป็นผลมาจากการปฏิวัติเกษตร โดยมีเครื่องชี้วัดความยิ่งใหญ่หรือความเจริญก้าวหน้าของสังคม คือการมีอาณาเขตใหญ่โตที่กว้างขวาง มีพื้นที่สำหรับเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์และทำการเกษตรจำนวนมาก

คลื่นลูกที่ 2 สังคมอุตสาหกรรม เริ่มเมื่อประมาณ ค.ศ.1650-1750 เป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม มีการใช้เครื่องจักรกล มีโรงงานขนาดใหญ่ผลิตสินค้าจำนวนมากเพื่อมวลชน ใช้เวลาประมาณ 300 ปีในการก่อตัว โดยมีเครื่องชี้วัดความยิ่งใหญ่และความมั่งคั่งของประเทศ คือความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ จำนวนแหล่งแร่ธาตุ วัตถุดิบที่มีอยู่และในสมัยต่อมาเครื่องชี้วัดคือ “ทุน” จำนวนมาก

คลื่นลูกที่ 3 สังคมแห่งเทคโนโลยี เริ่มต้นราวค.ศ.1955 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน จัดว่าเป็นยุคแห่งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ได้รับการต่อยอดทางความรู้อย่างสูง มีการพัฒนาด้านคอมพิวเตอร์ เครือข่ายการสื่อสารและการคมนาคม ทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งสินค้า ผู้คนและการบริการ มีการเชื่อมโยงและส่งอิทธิพลต่อกันและกัน โดยมีเครื่องชี้วัดความยิ่งใหญ่และความมั่งคั่งของประเทศ คือความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของประเทศและอำนาจในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร

นับตั้งแต่กระบวนการโลกาภิวัตน์ที่ได้แพร่ขยายแนวคิดเศรษฐกิจทุนนิยมและแนวคิดด้านการเมืองการปกครองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยจากประเทศตะวันตกไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก นับจากสมัยการแสวงหาอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจทางตะวันตกและเพิ่มทวีคูณในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่นำกลไกตลาดแบบเสรีเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ จนถึงยุคปัจจุบันที่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบการติดต่อสื่อสารมีความเจริญอย่างยิ่ง เสมือนทั้งโลกเป็นหนึ่งเดียวกันกล่าวคือกระบวนการโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนโลกเป็นแบบเดียวกัน มีการเชื่อมโยงระบบและสิ่งต่าง ๆ เข้าเป็นเครือข่ายเดียวกัน โดยผ่านกระบวนการสังสรรค์ทางสังคมที่มีการกำหนด

รูปแบบและการเชื่อมโยงในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว (globalization. อ้างถึงในตำราสังคมศาสตร์ แก้วเพ็ง, 2556 : 208) ลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ในชุมชนทั้งวิถีคิด ความรู้ การจัดการและระบบความสัมพันธ์ อีกทั้งส่งผลต่อระบบสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนและทำให้ความสัมพันธ์ของภาครัฐที่ร่วมมือกับกลุ่มธุรกิจเอกชนมีอิทธิพลต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ (เสนห์ จามริก, 2556) นอกจากนี้ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้เปลี่ยนแปลงไปมากทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและสิ่งแวดล้อม ย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนไม่ทางตรงก็ทางอ้อมเช่นเดียวกัน

การศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากและมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน การที่จะดำเนินงานด้านการพัฒนาในยุคปัจจุบันที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปนั้น จำเป็นที่จะต้องเข้าใจแนวคิดพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้ เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจและหาแนวทางแก้ไขหรือวางแผนที่เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2532 : 113) ได้ให้ความหมายของคำว่า การเปลี่ยนแปลง (Change) เอาไว้ว่า เป็นภาวะหรือปรากฏการณ์ที่ไม่หยุดนิ่งและเกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งกับสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ทั้งการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการกระทำของมนุษย์เอง ทั้งการเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้นหรือเลวลงกว่าเดิม

ส่วนความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) ได้มีนักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

แฮนส์, เกิร์ท และ มิลล์ (Hans, Gerth and Mill, 1953 : 398 อ้างถึงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2538 : 126) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับบทบาท สถาบันหรือระเบียบต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างสังคม

สเมลเซอร์ (Smelser, 1988 : 383 อ้างถึงใน สุพิศวง ธรรมพันธ์, 2543 : 67) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับประชากร พฤติกรรมของสมาชิกในสังคม โครงสร้างสังคมและแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและแบบแผนทางวัฒนธรรม

ราชบัณฑิตยสถาน (2524 : 327) ได้กำหนดความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การที่ระบบสังคม ระบบครอบครัว ระบบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะป็นด้านใด

ก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น

ณรงค์ เสงี่ยมประชา (2541 : 207) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปร่างและลักษณะของสังคม เช่น ขนาด ความหนาแน่น ระดับการศึกษา สุขภาพอนามัยเพิ่มขึ้น เป็นต้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547 : 5) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงองค์การทางสังคม (Social Organization) ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในเรื่อง

1. ขนาดขององค์การสังคม (Size) คือใหญ่ขึ้นหรือลดลง
2. ประเภทขององค์การสังคม (Kind) เช่น จากกลุ่มเพื่อนไปเป็นครอบครัว จากครอบครัวเป็นชุมชน เป็นต้น
3. ลักษณะองค์การสังคม (Characteristics) เช่น จากยึดเหนี่ยวกันหลวม ๆ เป็นยึดเหนี่ยวกันเหนียวแน่น จากแบ่งแยกมาเป็นสมัครสมานสามัคคี
4. สถานภาพและบทบาท (Status - Role) เช่น เคยสถานภาพสูงมาเป็นต่ำ จากเคยต่ำมาเป็นสูง จากเคยเป็นเพื่อนกันมาเป็นสามีภรรยา กัน บทบาทก็พลอยเปลี่ยนไปด้วย

สุริชัย หวันแก้ว (2549 : 156) อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและระหว่างส่วนประกอบของสังคมนั้น ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างชาวชนบท ชาวเมือง เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวนี้ย่อมเกิดขึ้นในระดับกลุ่มบุคคลและในระดับสถาบันทางสังคมไม่ว่าจะเป็นในสถาบันครอบครัว เครือญาติ การสมรส การครองเรือนหรือสถาบันการเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ ก็ได้

อาจสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบโครงสร้างและหน้าที่ของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มคนในสังคม ตลอดจนเป็นการเปลี่ยนแปลงการกระทำระหว่างกันทางสังคม ในการติดต่อการกระทำระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มของสังคม

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นลักษณะหนึ่งของสังคมที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ประเทศไทยนับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.5) เป็นต้นมา ได้มีพัฒนาการเกิดขึ้นมากมาย ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง เทคโนโลยี ฯลฯ การมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการที่วัฒนธรรมตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก จึงทำ

ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง ซึ่งเราสามารถพิจารณาความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากนักสังคมวิทยาได้ ดังนี้

วีเซ (Wiese, 1956 : 7, อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2538 : 130) ให้ความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งของ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นผลผลิตของกิจกรรมระหว่างมนุษย์

เดวิส (Davis, 1967 : 622, อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2538 : 130) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คือการเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมทุกสาขาทุกประเภท กล่าวคือไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุหรือวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุ

ราชบัณฑิตยสถาน (2524 : 99-100) ได้กำหนดความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมของประชาชาติหนึ่ง ๆ ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ แต่อัตราการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้เป็นไปไม่เท่ากัน โดยทั่วไปวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุจะเปลี่ยนแปลงช้ากว่า นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติหรือโดยการวางแผนก็ได้

สุริชัย หวันแก้ว (2549 : 156-157) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้น และสิ่งที่สำคัญก็คือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยม บรรทัดฐานและระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมจากสถานภาพและบทบาทชายเป็นใหญ่ มาเป็นหญิงและชายเท่าเทียมกัน ค่านิยมในการเลือกคู่ ค่านิยมในการแต่งงาน เป็นต้น

ณรงค์ เสียงประชา (2541 : 207) ให้ความหมายว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มนุษย์กำหนดให้มีขึ้น ทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ที่นำเอามาใช้เป็นองค์ประกอบในการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม

สุพจน์ แสงเงิน และคณะ (2550 : 84) อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านแนวคิด แนวกำหนดพฤติกรรม ระเบียบแบบแผน ระเบียบประเพณี ธรรมเนียมวิธีการปฏิบัติและวัตถุต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตหรือการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต

จึงสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมในด้านวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต เป็นการเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่เป็นวัตถุและสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ

อาจพิจารณาได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมองที่โครงสร้างและหน้าที่ของระบบสังคมที่ได้เปลี่ยนไป ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมองที่วิถีชีวิต ระเบียบแบบแผนที่ได้เปลี่ยนไปจากเดิม เราอาจจะกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นการศึกษาเรื่องของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนเรื่องเดียวกัน แต่มองได้สองแง่ เปรียบเสมือนกระดาษแผ่นเดียวมีอยู่สองหน้า ดังนั้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีผลต่อวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมก็มีผลต่อสังคม เช่นกัน ส่วนการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น ก็ยังคงมีผลต่อชุมชนด้วยเช่นกัน

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสังคมมีสาเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องถึงกันหลายประการ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งของพื้นที่ทางชุมชนสังคมก็จะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งถ้าจะพิจารณาถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ได้มีนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนและสังคมของมนุษย์ จึงขอนำเสนอให้เห็นภาพรวมของปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังที่นักวิชาการผู้ทรงความรู้ได้กล่าวไว้ (โกวิท พวงงาม, 2553, วรรุฒิ โรมรัตน์พันธ์, 2554, ดำรงค์ศักดิ์ แก้วเพ็ง, 2556) ดังต่อไปนี้

1. **ปัจจัยทางชีววิทยา (Biological)** หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวกำหนดสมาชิกตัวประกอบ การเลือก คุณภาพทางด้านพันธุกรรมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงมีความแตกต่างกันไปในด้านคุณภาพและด้านศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละสังคม ซึ่งมีผลต่อความสามารถของสังคมในการเปลี่ยนแปลงและการแสดงออกทางแนวคิดและคุณสมบัติอื่น ๆ

2. **ปัจจัยทางประชากร (Population)** การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรและองค์ประกอบของประชากรนับว่ามีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือชุมชนที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างมากนั้นจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนหรือแม้กระทั่งอัตราการเกิด การตาย การย้ายถิ่นฐานและปริมาณของเพศ ก็ย่อมเป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยิ่งอีกด้วย ทั้งที่เกิดสภาวะการณ์ต่าง ๆ การก่อให้เกิดปัญหาในสังคมและการพัฒนาส่วนรวมด้วย

3. **ปัจจัยทางกายภาพ (Physical)** เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์และด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มนุษย์มีความเชื่อว่าดวงดาวและดวงอาทิตย์มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตทั้งทางดีและไม่ดี และสามารถกำหนดความเป็นไปแห่งชีวิตได้ ซึ่งตามหลักวิทยาศาสตร์และดาราศาสตร์ก็สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ เช่น การเกิดน้ำขึ้นน้ำลง ข้างขึ้นข้างแรม กลางวันกลางคืน สิ่งเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนด้านการประกอบอาชีพ การตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น นอกจากนี้ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ อันได้แก่ การที่โลกมีลักษณะกลม การที่โลกแบ่งเป็นพื้นแผ่นดินและพื้นผิวน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิอากาศ ทำเลที่ตั้งและภูมิประเทศ สิ่งเหล่านี้ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้นและทำให้มนุษย์มีอารยธรรมที่แตกต่างหรือคล้ายคลึงกันอีกด้วย

4. **ปัจจัยทางวัฒนธรรม (Cultural)** จากการศึกษาที่บุคคลติดต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อมส่งผลให้การขยายตัวของวัฒนธรรม การเลียนแบบและการหยิบยืมวัฒนธรรม รวมทั้งการผสมผสาน

ทางวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุและมีชีวิตวัตถุ สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลซึ่งกันและกัน จากนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนหรือสังคม กล่าวคือเมื่อการเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือมีชีวิตวัตถุเกิดขึ้น ก็จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนของที่อยู่อาศัย ภาษา เครื่องแต่งกาย เป็นต้น เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อย่างไรก็ตามหากวัฒนธรรมแบบใดแบบหนึ่งเปลี่ยนแปลงเร็วหรือช้าเกินไป ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมทั้งสอง ซึ่งนำไปสู่การเกิดปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ขึ้นได้

5. ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี (Technological) การนำเอาเทคโนโลยีหรือการประดิษฐ์สิ่งใหม่มาใช้จะเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในสถาบันและประเพณีบางอย่าง ซึ่งออกเบิร์น (Ogburn, 1964 : 562) มีฐานคิดว่า การประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาจะเพิ่มความสะดวกสบายของวัฒนธรรม ชีวิตของมนุษย์ก็จะสืบสวนขึ้นตามเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น และเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทั้งการเพิ่มของผลผลิต การกระจายสินค้าและบริการ และทำให้โครงสร้างทางสังคมมีการปรับตัวให้เป็นไปตามสิ่งเหล่านี้ กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า เทคโนโลยีสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เราต้องปรับตัวให้เข้ากันได้ ซึ่งปกติก็คือการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ การปรับตัวของมนุษย์ได้สร้างตัวแบบแห่งจารีตประเพณีและสถาบันทางสังคมขึ้นมาเพื่อความสอดคล้องระหว่างสิ่งทั้งสอง

6. ปัจจัยด้านขบวนการสังคม (Social Movement) นักสังคมวิทยาบางกลุ่มพยายามอธิบายให้เห็นว่าขบวนการสังคมทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งนี้เพราะขบวนการสังคมใด ๆ ก็ตามเมื่อดำเนินการได้สำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ตาม จะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เนื่องจากเป็นการกระทำร่วมกันของกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์ตรงกัน เพื่อต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคม ซึ่งอาจจะเป็นการออกกฎหมายหรือการยับยั้งการดำเนินนโยบายบางอย่างของรัฐบาล การบำบัดความต้องการให้ได้จึงต้องเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่าง (อุทัย หิรัญโต, 2522 : 121)

7. ปัจจัยทางจิตวิทยา (Psychological) นักจิตวิทยาส่วนมากถือว่าปัจจัยนี้มีความสำคัญอย่างมากที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง มักจะกล่าวว่าสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาจากจิตใจของมนุษย์ เพราะมนุษย์โดยธรรมชาติชอบที่จะเปลี่ยนแปลง ค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ หาประสบการณ์ใหม่ ๆ มนุษย์ในสังคมทุกแห่งจะมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีของตน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป (Sharma, 1968 : 136)

8. ปัจจัยอื่น ๆ (Other) นอกเหนือปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกด้วย เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการศึกษา ปัจจัยทางการเมืองและการทหาร ปัจจัยทางศาสนา และอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อก็สามารถทำให้ชุมชนสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงได้

ดังนั้นอาจสรุปถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นได้ ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน สิ่งต่าง ๆ ภายในชุมชนสังคมที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนสังคมนั้น ๆ ซึ่งมี 5 ลักษณะ คือ

1.1 ปัจจัยทางธรรมชาติ รวมทั้งสภาพทางภูมิศาสตร์และดาราศาสตร์ด้วย ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์หรือไม่อุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ที่ทำให้ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เช่น สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ การโคจรของดวงดาว ทรัพยากรธรรมชาติ แผ่นดินไหว พายุ อุทกภัย เป็นต้น

1.2 ปัจจัยทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือความแตกต่างขององค์ประกอบของประชากร เช่น การเพิ่มขึ้นและลดลงของประชากร อันเนื่องจากการเกิด การตาย และการย้ายถิ่น อายุ เพศและการศึกษา กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การกระทำของปัจเจกชนในสังคม เช่น การขัดแย้ง การแข่งขัน ความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ ความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของประชากร การประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ การวางแผนทางสังคม

1.3 ปัจจัยทางวัฒนธรรม ได้แก่ ศาสนา อุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ เทคโนโลยี

1.4 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมนุษย์จะต้องทำมาหากินจึงต้องมีการประกอบอาชีพ ความต้องการวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตสินค้าและบริการ

1.5 ปัจจัยทางการเมือง นโยบายทางการเมือง การออกกฎหมาย การบริหารและการทหาร

2. ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายนอกของสังคม ปัจจัยที่เห็นชัดก็คือ

2.1 การติดต่อระหว่างสังคมที่หลากหลาย เช่น การติดต่อค้าขายระหว่างชุมชนประเทศ การศึกษาระหว่างกัน การเผยแพร่ศาสนา การยืมและยอมรับวัฒนธรรมอื่นมาใช้ การแลกเปลี่ยน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นต้น

2.2 การกระทบกระทั่งระหว่างสังคม ตั้งแต่การล่าอาณานิคมและการโจมตีจากชาติอื่น การขัดแย้งระหว่างชายแดนของสองประเทศ ความไม่สงบระหว่างประเทศไปจนถึงสงครามแบบต่าง ๆ ซึ่งล้วนเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น

จากทั้งหมดที่กล่าวมาอาจกล่าวสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีเหตุปัจจัยหลายประการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ถ้ามีความเข้าใจถึงปัจจัยเหล่านั้นแล้ว ย่อมมองเห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะของการต่อเนื่องอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่แห่งใดและเวลาใด เป็นที่น่าสังเกตว่าเมื่อกล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ณ ชุมชนสังคมหรือประเทศชาติใด ๆ ย่อมจะมีลักษณะของกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางชุมชนสังคมนั้น ๆ

การที่วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปก็ดี หรือความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตก็ตาม ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการต่าง ๆ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตามแบบแผนพฤติกรรมของสังคมต่าง ๆ ทั้งสิ้น และแนวโน้มในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่สังคมและวัฒนธรรมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากนั้น มีกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ดังนี้

1. กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง (Urbanization)

นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ความเจริญด้านเทคโนโลยีของมนุษย์เริ่มก้าวหน้ามากขึ้น มนุษย์สามารถเพิ่มผลผลิตให้แก่ชุมชนได้มากยิ่งขึ้นทุกที จากการค้นพบการใช้แรงงาน น้ำ ลม ไอน้ำ จนกระทั่งน้ำมันหรือไฟฟ้า ในขณะที่ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ การจัดระเบียบทางสังคมก็พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ เช่นกัน ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจและแบบแผนของการอยู่อาศัยไว้เป็นลำดับตามขั้นของการวิวัฒนาการ ดังนี้

ลำดับที่ 1 เศรษฐกิจเป็นแบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ เก็บผัก ลำสัตว์เป็นอาหารที่อยู่ยังไม่เป็นหลักแหล่ง

ลำดับที่ 2 เศรษฐกิจเป็นแบบเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์เป็นฝูงต้องย้ายถิ่นไปเรื่อย ๆ

ลำดับที่ 3 จะเป็นไปได้ก็เมื่อมีการพัฒนาด้านการกลสิกรรมจนมีอาหารเป็นส่วนเหลือเพียงพอสำหรับชุมชนนั้น

ลำดับที่ 4 มาจากความสามารถที่จะเพิ่มผลผลิตให้ได้มากขึ้น มีงานฝีมือมากขึ้น การคมนาคมที่ดีขึ้นและมีการพัฒนาการค้าเกิดขึ้น

ลำดับที่ 5 เป็นผลจากการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี การจัดระเบียบสังคมที่เปลี่ยนแปลงสัมพันธ์กับการเปลี่ยนไปสู่อุตสาหกรรมและความซับซ้อนในแบบเมืองใหญ่

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง เริ่มจากการที่มนุษย์อาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นชุมชนขึ้นตามที ฮิวส์ (Hauser, อ้างถึงในดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง, 2556 : 219) กล่าวว่า การที่เมืองจะมีและพัฒนาขึ้นได้นั้นจะต้องประกอบด้วย ขนาดของประชากร มีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี มีความสามารถในการควบคุมสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของมนุษย์และมีการพัฒนาในทางการจัดระเบียบทางสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่มีความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งในชุมชน จากศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ความเจริญด้านเทคโนโลยีของมนุษย์เริ่มพัฒนา

ก้าวหน้า สามารถเพิ่มผลผลิตให้แก่ชุมชนมากขึ้น การจัดระเบียบทางสังคมได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงไปสู่อุตสาหกรรมและกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมหลังอุตสาหกรรมหรือสังคมสารสนเทศในปัจจุบัน ดังนั้นชุมชนและสังคมจึงมีความเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนเป็นแบบเมืองมากขึ้น

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองนั้น ปทานุกรมสังคมศาสตร์ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

1. หมายถึง การกระจายของอิทธิพลสังคมเมือง ได้แก่ ขนบธรรมเนียมและลักษณะการณของเมืองไปสู่สังคมชนบท
2. หมายถึง ปรากฏการณ์ของลักษณะการณสังคมเมืองเกิดขึ้นหรือลักษณะของสังคมเมืองในแง่ประชากร เช่น การปฏิวัติทางด้านวัฒนธรรมในชนบทได้กลายเป็นวัฒนธรรมแบบสังคมเมือง
3. เป็นกระบวนการของประชากรที่มาอยู่รวมกันอย่างหนาแน่นหรือเป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากที่ไม่ใช่สังคมเมืองไปเพื่อความสมบูรณ์แหล่งลักษณะการณของเมืองที่ประชาชนมารวมอยู่อย่างหนาแน่น
4. เป็นกระบวนการของการรวมตัวอย่างหนาแน่นของประชากร ซึ่งอัตราของประชากรในเมืองต่อประชากรทั้งหมดได้เพิ่มขึ้น

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536 : 117-118) กล่าวถึงคำนิยามของนิล แอนเดอร์สันที่ได้ให้คำนิยามการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง คือการที่ประชาชนจากชนบทย้ายถิ่นไปในเมืองเพื่อตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง ชาวชนบทเหล่านี้จะเปลี่ยนไปสู่การมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเมืองหรือการเปลี่ยนงานจากเกษตรกรรมไปสู่งานที่ไม่ใช่เกษตรกรรม ตลอดจนการเปลี่ยนด้านความคิดและพฤติกรรมแบบเมือง (Urbanism) ของประชาชนในชนบท ถึงแม้จะไม่ได้ย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในเมือง โดยมีลักษณะคติแบบเมือง ดังนี้

1. วิธีการทำงาน เป็นแบบอุตสาหกรรม การขนส่ง การค้าขาย การบริการ เป็นต้น
2. การเคลื่อนไหว เป็นการเคลื่อนย้ายของคนสู่โรงงานอุตสาหกรรม การเปลี่ยนย้ายจากงานหนึ่งไปสู่อีกงานหนึ่งที่ไม่เกี่ยวกับตำแหน่งที่ง่ายกว่าหรือสูงกว่า
3. การกระทำระหว่างกันทางสังคมอย่างไม่เป็นบุคคล ที่มีความสัมพันธ์ที่ไม่รู้จักเพียงพอ
4. การทำงานตรงเวลา เพราะชีวิตในเมืองจะมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงานตลอดเวลา
5. การอยู่ภายในครอบครัวไม่ต้องพึ่งพาญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน เพราะมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ครบครัน
6. มีการรู้จักตัดแปลงสิ่งธรรมชาติให้สวยงามขึ้น

กระบวนการของการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองในประเทศตะวันตกจะมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศนั้น สำหรับการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองในประเทศที่กำลังพัฒนานั้น

ปรากฏว่าการเติบโตของเมืองไม่ได้เป็นส่วนกับอัตราของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการเพิ่มขึ้นของประชากร ซึ่งเรียกกระบวนการของการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองในประเทศที่กำลังพัฒนาว่า การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองมากเกินไป เป็นลักษณะที่การย้ายถิ่นของชาวชนบทจำนวนมากเข้าไปในชุมชนเมือง ทำให้ประชากรเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วและความยากจนเกิดขึ้นในเมือง หรือเรียกว่าการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองที่ไม่แท้จริง เนื่องจากการเจริญเติบโตของเมืองไม่ได้มีส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจและประชากรที่เพิ่มขึ้น

อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง เป็นการกระจายอิทธิพลปรากฏการณ์ของสังคมเมืองไปสู่ชนบท ทั้งที่เป็นการขยายอาณาบริเวณของเมืองออกไปให้ได้สัดส่วนกับประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง และการที่ประชากรในชนบทมารวมกันอย่างหนาแน่นและมีอัตราของประชากรเพิ่มขึ้น แล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอาชีพ วิถีชีวิต ความคิดและพฤติกรรมแบบเมือง เช่น เปลี่ยนอาชีพและวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม การพาณิชย์และการบริการ ความสัมพันธ์ทางสังคม การดำรงชีวิตแบบอย่างของการจัดระเบียบที่เป็นทางการ ความคิดที่เป็นแบบแผน เป็นต้น จะเห็นได้ว่า กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองของประเทศกำลังพัฒนาจะไม่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาอุตสาหกรรม จึงทำให้การเจริญเติบโตของเมืองไม่ได้สัดส่วนกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของประชากรหรือเป็นการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองมากเกินไป (Over Urbanization) สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมากมายในเมือง อาทิ เช่น การปรับตัว อาชญากรรม ที่อยู่อาศัย เป็นต้น ดังนั้นในการพัฒนาจะต้องไม่มุ่งเน้นความเจริญเติบโตของเมืองเพียงด้านเดียว ในทางกลับกันก็จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับชุมชนชนบทที่จะก้าวเข้าสู่ความเป็นเมืองและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคมเมืองด้วยเช่นกัน

2. กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย (Modernization)

ภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง แนวคิดในการฟื้นฟูและพัฒนาประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต่างพากันมุ่งไปสู่ความทันสมัย ซึ่งประเทศต่าง ๆ ที่ประสบกับปัญหาภัยสงครามและประเทศที่ได้รับเอกราชต่างพากันพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเองเป็นอย่างมาก ประกอบกับการที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้เป็นทศวรรษแห่งการพัฒนาของโลก จึงส่งผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการคิดประดิษฐ์นวัตกรรมใหม่ ๆ ด้วยการขอยืมการหรือยอมรับเอาเทคนิคแนวความคิดหรือวัตถุอื่น ๆ ของสังคมอื่น ๆ เข้ามาปรับใช้ให้เหมาะสมเข้ากับชุมชนของตน ความเจริญของระบบการสื่อสารโทรคมนาคม ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี ตลอดจนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามมาดังกล่าว

สเมลเซอร์ (Smelser, 1966 : 111) กล่าวว่า การเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคด้านเศรษฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา รวมทั้งการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากการปกครองชุมชนหมู่บ้าน มาเป็นระบบแบบข้าราชการ การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา คือลดการอ่านเขียนหนังสือไม่ได้และเพิ่มความรู้ความชำนาญมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางศาสนา จากความเชื่อทางโลกเข้ามาแทนที่ความเชื่อเก่า ๆ การเปลี่ยนแปลงทางครอบครัว ทำให้ความผูกพันทางเครือญาติพี่น้องลดลง และกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยมีความหมายควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่จะมีขอบเขตที่กว้างกว่า

มัวร์ (Moore, 1968 : 301-309) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย คือการเปลี่ยนแปลงระบบประเพณีมาเป็นแบบอย่างของประยุกต์วิทยาใหม่ ๆ และจัดองค์การอย่างมีระเบียบกฎเกณฑ์ในสังคมซึ่งแสดงถึงลักษณะเศรษฐกิจที่เจริญก้าวหน้าหรือพัฒนาทางเศรษฐกิจจนมีความมั่นคงทางการเมืองเหมือนประเทศตะวันตกและสรุปว่าการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจ

อาจกล่าวได้ว่าลักษณะของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยในสังคมชนบทไทยนั้น มีลักษณะดังนี้

1. การจ้างแรงงาน เช่น จากการช่วยเหลือลงแรงกันในลักษณะการลงแขก ได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นการใช้ตัวเงินเป็นสิ่งตอบแทน เช่น ค่าจ้าง ค่าตอบแทน เป็นต้น
2. การประกอบอาชีพอื่นแทนการทำนา เช่น พ่อค้า ช่าง ข้าราชการ นักการเมือง เป็นต้น
3. การใช้ประยุกต์วิทยาศาสตร์ใหม่ ๆ เช่น การใช้เครื่องจักร การใช้ปุ๋ยในการปรับสภาพดิน การพัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืชต่าง ๆ การควบคุมโรคและแมลง เป็นต้น
4. การเลื่อนฐานะทางสังคม เช่น การได้รับการศึกษาสูงขึ้น ตำแหน่งหน้าที่การงานสูงขึ้น ฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นต้น
5. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่น บทบาทของพ่อแม่ลดลง ลูกไม่เชื่อฟัง และไม่ช่วยเหลืองานบ้าน ขาดความรับผิดชอบในครอบครัว เป็นต้น
6. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในด้านศาสนา เช่น บทบาทของผู้นำศาสนาลดลง ความเชื่อในเรื่องบุญกรรม ความศรัทธา ความยึดมั่นและการปฏิบัติรวมถึงพิธีกรรมและพิธีการลดลง
7. เครื่องอำนวยความสะดวก การนำเอาความทันสมัยเข้ามาในชุมชน เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น รถจักรยานยนต์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าหากมีถนน ไฟฟ้า เข้าถึงชุมชนเมื่อใดเครื่องอำนวยความสะดวกก็จะตามมาด้วย
8. โลกทัศน์ต่าง ๆ จิตใจของประชาชนจะมีอยู่สูง ซึ่งจะเปลี่ยนไปในอัตราที่เร็วกว่าแบบแผนชีวิตที่ปรากฏออกมาภายนอก (ด้านวัตถุ) โดยเฉพาะในด้านโลกทัศน์ที่เล็งเห็นคุณค่าของการศึกษา การยอมรับ การแสวงหาสิ่งใหม่และการนิยมทำงานอย่างจริงจัง

การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ หลายด้าน ซึ่งการพัฒนาที่กล่าวมาแล้วนั้นมีผลต่อความ

ทันสมัย โดยสังเกตได้จากวิถีชีวิตความเป็นอยู่หรือพฤติกรรมของผู้คนและความเจริญทางด้านวัตถุ เป็นต้น

3. การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม (Modernization)

การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมนั้นมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมือง หมายความว่า การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองเป็นวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นจากสังคมที่ได้กลายมาเป็นอุตสาหกรรมแล้ว ในขณะที่เดียวกันการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม เป็นการแสดงถึงการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยในสังคมอีกด้วย

การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม คือกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีหรือด้านเครื่องจักรต่าง ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนการผลิตภายในสังคมอย่างทั่วถึง การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมจึงมีความเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจภายในสังคมเป็นอย่างดี เราอาจจะกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมนี้เป็นกระบวนการทำลายระบบศักดินานอกจากนี้การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาระบบทุนนิยมที่สำคัญแน่นอนว่าชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมอุตสาหกรรมจะมีลักษณะแบบสังคมเมืองหรือสังคมอุตสาหกรรม

โดยทั่วไปการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม อาจจะพิจารณาได้จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสังคมก่อนอุตสาหกรรมมากลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมนี้ ในแง่ของการจัดระเบียบทางสังคม อาจจะพิจารณาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในระบบครอบครัว ระบบชนชั้น ศาสนาและกฎหมาย เป็นต้น เราอาจจะกล่าวโดยสรุปว่าการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี พลังงานและทรัพยากรภายในสังคม เพื่อความก้าวหน้าในการผลิตของสังคมเป็นความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในสังคมซึ่งมีการจัดระเบียบจากสังคมก่อนอุตสาหกรรม

การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมในสังคมหนึ่ง จะมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นเงื่อนไขก่อนสิ่งอื่นที่จะเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม ซึ่งมีพื้นฐานต่อไปนี้ (วรวิฑูรี โธมรัตน์พันธ์, 2554 : 104-105)

1. การพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านวัตถุ เนื่องจากทรัพยากรเป็นสิ่งจำเป็นต่อการโรงงานอุตสาหกรรม จึงจำต้องค้นคว้าหาทางพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ ๆ เพื่อช่วยการจัดการกับทรัพยากรไปใช้ประโยชน์มากที่สุดและประหยัดที่สุด

2. การพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร ในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ความเจริญทางการเกษตรจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม เทคโนโลยีทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นในด้านเครื่องจักรและอื่น ๆ ได้รับการพัฒนาในการส่งเสริมทำให้การผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นจำนวนประชากรที่มีอาชีพเกษตรกรรมจะลดลง เนื่องจากประชากรจะเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรรม

ไปสู่อาชีพอุตสาหกรรม ผลผลิตทางการเกษตรเพียงพอที่จะเลี้ยงประชากรทั้งประเทศได้และอาจมีส่วนหนึ่งส่งสินค้าออกไปยังประเทศอื่นอีกด้วย

3. การพัฒนาการจัตระเบียบทางสังคม เป็นเรื่องของการจัตระเบียบทางสังคมสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นภายในสังคมอุตสาหกรรม มีลักษณะของการแบ่งงานกันทำ มีผู้เชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะทางด้านต่าง ๆ ความเป็นอยู่ในสังคมจะมีลักษณะเป็นทางการ การจัดการด้านบริการมีลักษณะที่เน้นถึงประสิทธิผลที่เห็นได้ในเชิงปริมาณ สังคมอุตสาหกรรมนี้เป็นลักษณะที่มีการจัตระเบียบทางสังคมใหม่ซึ่งแตกต่างจากสังคมก่อนอุตสาหกรรมที่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนมาก มีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน

4. ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมือง เป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อเสถียรภาพของรัฐบาลในสังคมที่กำลังเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม การอุตสาหกรรมสมัยใหม่จำเป็นต้องมีงานสัมพันธ์ติดต่อกับนักการเมืองในการกำหนดระเบียบกฎหมายต่าง ๆ เกี่ยวกับสินค้าอุตสาหกรรมและอื่น ๆ บางครั้งการลงทุนเกี่ยวกับอุตสาหกรรมจากประเทศอื่นจำเป็นต้องดูความมั่นคงของรัฐบาล มิฉะนั้นจะไม่มีใครกล้าลงทุนในประเทศ

5. การพัฒนาค่านิยมแบบทุนนิยม ในประเทศอุตสาหกรรมประชาชนส่วนมากจะมีค่านิยมในการลงทุน การกล้าเสี่ยง การทำงานหนักและอื่น ๆ ลักษณะค่านิยมดังกล่าวเป็นคุณสมบัติที่เหมาะสมสำหรับผู้นำด้านอุตสาหกรรม เนื่องจากการลงทุนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ ทำให้เห็นได้ว่าการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาแบบนายทุนหรือทุนนิยมเพื่อที่จะไปพัฒนาการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมต่อไป

เนื่องจากการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เพื่อที่จะได้เข้าใจกระบวนการของการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม จะได้กล่าวถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โรสโตว์ ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม 6 ขั้นตอน ดังนี้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553 : 90)

ขั้นที่ 1 สังคมมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ตามแบบประเพณี เกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักแต่มีลักษณะเพื่อยังชีพเพียงพอภายในครัวเรือน ยังไม่เพียงพอที่จะนำไปขาย การสะสมทุนยังมีน้อย

ขั้นที่ 2 สังคมกำลังที่จะเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม มีเงื่อนไขที่จำเป็น คือประชาชนเริ่มตระหนักถึงความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจซึ่งสามารถจะสนองความต้องการของตนได้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คือการมีธนาคารเกิดขึ้น สถาบันการศึกษาได้ผลิตบุคคลที่จะทำงานในระบบเศรษฐกิจใหม่และที่สำคัญที่สุด คือการมีเมืองมีอำนาจที่จะปกครองประเทศ

ขั้นที่ 3 สังคมกำลังมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นลักษณะของสังคมที่กำลังทะยานขึ้นไปสู่การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม เงื่อนไขอย่างหนึ่งสำหรับสังคมในขั้นนี้ คือการมีสัดส่วน

ของการลงทุนเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ของรายได้ประชาชาติ ระบบการเมืองและสังคมมีลักษณะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม

ขั้นที่ 4 สังคมมีความเจริญเต็มที่ ได้มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่อย่างมาก สัดส่วนของการลงทุนมีมากกว่าร้อยละ 20 ของรายได้ประชาชาติ

ขั้นที่ 5 สังคมมีความอยู่ดีกินดี มีการบริโภคที่เหมาะสม ประชาชนได้รับสวัสดิการทางสังคมอย่างดีจากรัฐบาล

ขั้นที่ 6 สังคมที่ประชาชนได้พยายามค้นหาชีวิตความเป็นอยู่และการบริโภคที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของสังคมอุตสาหกรรม

ขั้นตอนต่าง ๆ ตามแนวความคิดของโรสโตว์ ที่สามารถจะอธิบายการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกันกับความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมืองและวัฒนธรรมด้วย

ปัจจุบันอุตสาหกรรมมีบทบาทหลักต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้มีความเห็นว่าเป็นในหลายประเทศได้ดำเนินการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมอย่างกว้างขวาง ซึ่งถ้ามีการคำนึงถึงผลกระทบที่ตามมา อาทิ มลพิษ มลภาวะ การเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน โดยเฉพาะด้านสุขภาพ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น การสร้างกระบวนการสู่ความเป็นอุตสาหกรรมจะต้องไม่เป็นการกระบวนการที่ทำลายหรือสร้างปัญหาให้กับคนในชุมชนสังคม กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรวม ซึ่งเป็นไปตามแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั่นเอง

4. การเปลี่ยนไปสู่ระเบียบบริหารแบบราชการ (Bureaucratization)

การเปลี่ยนไปสู่ระเบียบบริหารราชการเป็นกระบวนการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีความหมายถึงกระบวนการของการจัดระเบียบทางสังคมอย่างมีเหตุผล เพื่อที่จะปรับปรุงการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และตรงกับเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนไปสู่ระเบียบบริหารระบบราชการมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองและการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม

การเปลี่ยนไปสู่ระเบียบบริหารแบบราชการนี้ เป็นกระบวนการของการต่อเนื่องการที่เกิดขึ้นมีระเบียบบริหารราชการเกิดขึ้นนี้เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม จำเป็นต้องมีรูปแบบของการบริหารและติดต่อซึ่งเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์หรือกฎหมายอย่างมีเหตุและผล นอกจากนี้การจัดระเบียบการสังคมในองค์กรใหญ่ ๆ จำเป็นที่จะต้องมีระเบียบบริหารที่เหมาะสมเพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปสู่จุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมสมัยใหม่หรือสังคมอุตสาหกรรมจะต้องมีกระบวนการของการเปลี่ยนไปสู่ระเบียบบริหารแบบราชการเพื่อที่จะทำให้การวางแผนต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ

ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนไปสู่ระเบียบบริหารราชการมีดังต่อไปนี้

1. การเติบโตของขนาดการจัดระเบียบทางสังคมในองค์กรต่าง ๆ ถ้าหากการจัดระเบียบทางสังคมขนาดเล็ก เช่น ครอบครัว เพื่อนเล่น กลุ่มสังคมเล็ก ๆ มีการจัดระเบียบที่ไม่ซับซ้อนก็ไม่จำเป็นที่จะต้องมีการจัดระเบียบบริหารแบบราชการ จนกว่าการจัดระเบียบทางสังคมขององค์กรใหญ่ ๆ เช่น ธนาคาร มหาวิทยาลัย บริษัทและโรงงานอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ จำต้องมีการจัดระเบียบทางสังคมซึ่งเป็นการเปลี่ยนไปสู่ระเบียบบริหารแบบราชการ เพื่อให้การงานดำเนินไปด้วยความเหมาะสม

2. การจัดระเบียบของสังคม ความมีเหตุผลในการทำงานเพื่อให้การปฏิบัติตามระเบียบบริหารแบบราชการในองค์กรต่าง ๆ ดำเนินไปได้นั้นจะต้องมีการจัดระเบียบของสังคมอย่างเหมาะสมด้วย ไม่ว่าจะเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์และข้อบังคับต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีระเบียบอย่างดี

3. ความมีเหตุผลจะไม่เกิดขึ้นถ้าหากภายในองค์กรยังไม่มีเปลี่ยนแปลงระบบค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคม และระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างวิทยาศาสตร์ เนื่องจากการทำงานในองค์กรต่าง ๆ มีประชาชนเป็นจำนวนมากจำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนมีแนวความคิดแบบวิทยาศาสตร์ เป็นการทำงานแบบมีส่วนร่วม การติดต่อสัมพันธ์จึงเป็นแบบไม่เป็นทางการ และมีความคิดแบบวิทยาศาสตร์เพื่อที่จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ

4. การเปลี่ยนไปสู่ระเบียบบริหารแบบราชการ จำเป็นที่จะต้องมีเทคโนโลยีทางสังคม ซึ่งเป็นลักษณะของระเบียบบริหารแบบราชการ เวเบอร์ (Weber, 1946 : 329-341) กล่าวว่าลักษณะของระเบียบบริหารแบบราชการ มีดังต่อไปนี้

- 4.1 แต่ละสถานภาพและบทบาทได้กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน
- 4.2 กิจกรรมทุกอย่างดำเนินไปตามกฎเกณฑ์และระเบียบที่ได้กำหนดไว้
- 4.3 การตัดสินใจทุกเรื่องขึ้นอยู่กับความรู้ทางด้านวิชาการและเหตุผล ไม่ได้ขึ้นกับอารมณ์หรือความคิดส่วนตัว
- 4.4 กิจกรรมทุกอย่างได้มีการเขียนหรือบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและเก็บเอกสารอย่างเป็นระบบ
- 4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของบุคคลต่าง ๆ มีลักษณะไม่ใช่ส่วนตัวแต่ขึ้นอยู่กับหน้าที่ตำแหน่งการงานและความรับผิดชอบ
- 4.6 ตำแหน่งต่าง ๆ มีขึ้นจากการทำสัญญาและเลือกจากความรู้ความสามารถที่ได้รับการศึกษาอบรมหรืองานที่ทำ
- 4.7 การเลื่อนบทบาทของบุคคลขึ้นอยู่กับการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีระเบียบวินัย
- 4.8 งานของปัจเจกบุคคลหนึ่ง ๆ เป็นอาชีพขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีโอกาสที่จะไต่เต้าไปสู่ความก้าวหน้าต่อไป

4.9 ปัจเจกบุคคลมีงานที่มั่นคงเนื่องจากการมีเงินเดือนที่แน่นอน ระบบการขึ้นเงินเดือนและระบบเบี้ยบำนาญ

เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทางหนึ่ง ปรากฏว่าการเปลี่ยนไปสู่ระเบียบบริหารแบบราชการมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจดังต่อไปนี้

1. ระเบียบบริหารแบบราชการสามารถจะให้บริการทางด้านกฎหมายที่จำเป็นและการบริหารสาธารณชนแก่องค์กรต่าง ๆ เช่น การจัดระเบียบการธนาคารและการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ เพื่อให้องค์กรต่าง ๆ ดำเนินงานไปด้วยดี
2. ระเบียบบริหารแบบราชการที่สามารถช่วยประกอบการจัดระบบโครงสร้างทรัพยากรของประเทศและเอื้ออำนวยในการพัฒนาเศรษฐกิจ
3. ระเบียบบริหารแบบราชการจะช่วยให้องค์กรที่ล่าช้าได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมขึ้น
4. ประเทศที่ก้าวหน้ามาก ๆ ระเบียบบริหารแบบราชการ สามารถช่วยงานในด้านการเก็บภาษีเงินรายได้และนโยบายการลงทุนต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตามปัญหาที่มักจะประสบในประเทศที่กำลังพัฒนาทั่ว ๆ ไป ก็คือระเบียบบริหารแบบราชการมีลักษณะของความล่าช้า ปัญหาของการคอร์รัปชัน การทำงานไม่ประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ลักษณะดังกล่าวจะพบในหน่วยราชการมากกว่าหน่วยงานของเอกชน ทั้งนี้อาจจะกล่าวได้ว่า ปัจจัยต่าง ๆ ของการพัฒนาของการเปลี่ยนไปสู่ระเบียบบริหารแบบราชการยังไม่ได้เหมาะสมอย่างเต็มที่ จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ส่วนในประเทศที่พัฒนาแล้วได้มีการพัฒนาระเบียบบริหารแบบราชการอย่างรัดกุมและมีประสิทธิภาพทำให้ปัญหาต่าง ๆ ลดน้อยลง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อาจกล่าวได้ว่าลักษณะของกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นล้วนแล้วมีเหตุสืบเนื่องถึงกันและส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งสิ้น กระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นปัจจุบัน อาทิ กระแสทุนนิยม กระแสการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย กระแสการเชื่อมโยงสื่อสารเครือข่ายทางสังคม เป็นต้น ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับส่วนต่าง ๆ ที่สำคัญ คือการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครอง ที่ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจำเป็นต้องมีการปรับตัว เพื่อการดำรงอยู่และพัฒนาต่อไป

ดังนั้นการศึกษาด้านการพัฒนาจึงไม่ควรมองแบบแยกส่วน แต่ควรมองงานด้านการพัฒนาที่มีลักษณะเชื่อมโยงแบบเป็นองค์รวม การศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงจะเป็นการสร้างกรอบในการมองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ชัดเจน

อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีต่อชุมชน

ชุมชนท้องถิ่นได้มีการปรับตัวภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) เพื่อเพิ่มพลังและศักยภาพให้แก่ชุมชนของตนเอง มีการเรียนรู้ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการจัดการที่เหมาะสมกับความเป็นชุมชนมากขึ้น มีการปรับเปลี่ยนวิถีคิด การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่หลากหลาย รวมถึงมีการจัดการความสัมพันธ์ใหม่ เพื่อให้กระบวนการขับเคลื่อนของชุมชนเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

คำว่า โลกาภิวัตน์ หมายถึง การปฏิบัติการแพร่กระจายทั่วโลก ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็สามารถรับรู้สัมพันธ์ หรือรับผลกระทบจากสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วกว้างขวาง ซึ่งเรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ (2555 : 5) กล่าวสรุปความไว้ว่า โลกาภิวัตน์เป็นการหลอมรวมโลกหรือเชื่อมโยงโลก ทำให้โลกเป็นใบเดียวหรือระบบเดียวกัน ซึ่งการหลอมรวมหรือเชื่อมโยงมีขนาดและความเร็วในอัตราเร่งกว่าที่เคยเป็นในสมัยก่อนมาก ในส่วนทางด้านกระบวนการหลอมรวมหรือเชื่อมโยงนั้น โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่โลก ระบบเศรษฐกิจและสังคมมีลักษณะเป็นรูปแบบเดียวกัน บูรณาการกันและพึ่งพิงกัน ปัจจัยที่ทำให้โลกเล็กลง คือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและการขนส่ง การรวมพลังทางภูมิศาสตร์ การเมืองและเทคโนโลยีเข้าด้วยกัน โดยกระบวนการโลกาภิวัตน์มีลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้ (Savitch, 2003 : 19-21)

1. โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ดำเนินการผ่านทางเครือข่ายระหว่างประเทศทั้งทางด้านการสื่อสาร การค้า สังคม วัฒนธรรม และการเมือง
2. กระบวนการโลกาภิวัตน์ยังมีความเกี่ยวข้องกับการบูรณาการเศรษฐกิจของชาติ ยิ่งเกิดภาวะโลกาภิวัตน์เท่าใดก็ยิ่งเพิ่มมาตรฐานของโลกร่วมกัน
3. โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการทางการเมืองและเป็นการแสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ท้องถิ่น และสังคมทั่วโลก
4. โลกาภิวัตน์มีองค์ประกอบทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งสื่อถึงแนวคิดของการเป็นสังคมเปิด มีหลากหลายวัฒนธรรม

กระบวนการโลกาภิวัตน์ที่นำแนวคิดเศรษฐกิจทุนนิยมและแนวคิดด้านการเมืองการปกครองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยจากประเทศตะวันตกไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ประกอบกับกลไกตลาดแบบเสรีและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบการติดต่อสื่อสารมีความเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้โลกทั้งโลกดูเหมือนจะเป็นหนึ่งเดียว กล่าวคือกระบวนการโลกาภิวัตน์นั้นเป็นกระบวนการที่ทำให้โลกเป็นแบบเดียวกัน มีการเชื่อมโยงระบบและสิ่งต่าง ๆ เข้าเป็นเครือข่ายเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม (ปรีชา วงศ์ทิพย์, 2555 : 42)

ชุมชนในสังคมไทยยังต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกในหลายด้านที่สำคัญ ซึ่งมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ซึ่งแนวโน้มการ

เปลี่ยนแปลงที่สำคัญมี ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549 : บ-ป)

1. การรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในตลาดการเงินของโลก ทำให้การเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้า และบริการ รวมทั้งคนในระหว่างประเทศมีความคล่องตัวมากขึ้นประกอบกับการก่อตัวของศตวรรษแห่งเอเชียที่มีจีนและอินเดียเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลก ส่งผลให้ประเทศไทยต้องดำเนินนโยบายการค้าในเชิงรุก ทั้งการหาตลาดเพิ่มและการผลักดันให้ผู้ผลิตในประเทศปรับตัวให้สามารถแข่งขันได้บนฐานความรู้ ฐานทรัพยากรธรรมชาติและความเป็นไทย นอกจากนี้ ปัญหาความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจของโลกที่สะสมมานานและการขยายตัวของกองทุนประกันความเสี่ยงจะสร้างความผันผวนต่อระบบการเงินของโลก จึงมีความจำเป็นต้องยกระดับการกำกับดูแลการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศและการเตรียมความพร้อมต่อการผันผวนของค่าเงินและอัตราดอกเบี้ยในตลาดโลก

2. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุและนาโนเทคโนโลยี สร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมทั้งในด้านโอกาสและภัยคุกคาม จึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดังกล่าวในอนาคต โดยจะต้องมีการบริหารจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาผสมผสานร่วมกับจุดแข็งในสังคมไทย อาทิ สร้างความเชื่อมโยงเทคโนโลยีกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ มีการบริหารจัดการลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรและการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมกับชุมชน

3. การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและภัยคุกคามต่อประเทศไทย โดยด้านหนึ่งประเทศไทยจะมีโอกาสมากขึ้นในการขยายตลาดสินค้าเพื่อสุขภาพและการให้บริการด้านอาหารสุขภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแพทย์พื้นบ้าน สถานที่ท่องเที่ยวและการพักผ่อนระยะยาวของผู้สูงอายุ จึงนับเป็นโอกาสในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยและนำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม ซึ่งจะเป็นสินทรัพย์ทางปัญญาที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ แต่ในอีกด้านก็จะเป็นภัยคุกคามในเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีฝีมือและทักษะไปสู่ประเทศที่มีผลตอบแทนสูงกว่า ขณะเดียวกันการแพร่ขยายของข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดนทำให้การดูแลและป้องกันเด็กและวัยรุ่นจากค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์เป็นไปได้ไปอย่างลำบากมากขึ้น ตลอดจนปัญหาการก่อการร้าย การระบาดของโรคพันธุกรรมใหม่ ๆ และการค้ายาเสพติดในหลากหลายรูปแบบ

4. การเคลื่อนย้ายของคนอย่างเสรี ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการขนส่ง โลจิสติกส์และกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้มีการเดินทางทั้งเพื่อการท่องเที่ยวและการทำธุรกิจในที่ต่าง ๆ ทั่วโลกมากขึ้น รวมทั้งสังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้ ทำให้ประเทศต่าง ๆ ตระหนักถึงความสำคัญของ

บุคลากรที่มีองค์ความรู้สูง ต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และในขณะที่กฎ ระเบียบ ที่เกี่ยวกับการรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจมุ่งสู่การส่งเสริมให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานและผู้ประกอบการ เพื่อไปทำงานในต่างประเทศได้สะดวกขึ้น ดังนั้น ประเทศไทยจึงต้องคำนึงถึงมาตรการทั้งด้านการ ส่งเสริมคนไปทำงานต่างประเทศ การดึงดูดคนต่างชาติเข้ามาทำงานในประเทศและมาตรการรองรับ ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาที่จะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของคนในเชิงสุขภาพและ ความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน

5. การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวนประชากรในโลกที่ มากขึ้น ได้สร้างแรงกดดันต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโลกให้เสื่อมโทรมลง ส่งผล กระทบต่อความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และการเกิดภัยธรรมชาติบ่อยครั้งขึ้น รวมทั้งการเกิด การระบาดของแพร่เชื้อโรคที่มีรหัสพันธุกรรมใหม่ ๆ เป็นเหตุให้เกิดเป็นข้อถกเถียงระหว่างประเทศและ สนธิสัญญาเพื่อให้มีการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโลกในประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน อาทิ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์ สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ เป็นต้น นอกจากนี้การกีดกันทางการค้าที่เชื่อมโยงกับประเด็น ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็มีมากขึ้น ประเทศไทยจึงต้องยกระดับมาตรฐานการจัดการ สิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยการปกป้องฐานทรัพยากรเพื่อรักษาความสมดุลยั่งยืนของระบบนิเวศ ด้วยการพัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้กระบวนการมี ส่วนร่วม และปรับรูปแบบการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ขณะเดียวกัน ต้องเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและพัฒนาพลังงานทางเลือก เพื่อรองรับความต้องการใช้ พลังงานในประเทศ

อิทธิพลของโลกาภิวัตน์ดังที่กล่าวมาแล้ว จะมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศและการ พัฒนาชุมชนทั้งในด้านแนวคิด ยุทธศาสตร์และกระบวนการพัฒนาที่เชื่อมโยงกับกลไกทางการเมือง ระบบเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ในสังคมและวัฒนธรรม เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้เป็น ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสังคมไทยนั้น ถึงแม้ว่าโดยทั่วไปแล้วจะเป็นการเปลี่ยนแปลง เพื่อความเจริญก้าวหน้าหรือนำมาซึ่งการปรับปรุงแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาได้มากมาย หลากหลายประการ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนี้ อย่างน้อยทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา สังคมไทยเกิดความก้าวหน้า ประเทศชาติได้หลุดพ้นจากการเป็นประเทศล้าหลังหรือด้อยพัฒนา รวมถึงการก้าวไปสู่การเป็นประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคมโลกแล้วก็ตาม แต่ทว่า

กระบวนการในการพัฒนาของชุมชนสังคมไทย เราจะพบว่ายังมีปัญหาอีกมากมายที่ได้ก่อตัวขึ้นมาทั้งที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตามและส่งผลให้ต้องมีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อเนื่องไม่รู้จบ

ปรัชญา เวสารัชช์ (2555 : 296-297) ได้สรุปถึงมิติของปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในชุมชนสังคมไทย ดังนี้

1. ปัญหาการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ความพยายามในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันแสดงออกในรูปของนโยบายสำคัญต่าง ๆ นั้น ไม่จำเป็นจะต้องได้รับความเห็นชอบสนับสนุนจากคนในสังคมทุกเรื่อง อันที่จริงหลาย ๆ เรื่องกลายเป็นเป้าหมายของการโจมตี โดยผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับทิศทางการดำเนินการของรัฐหรือถูกดึงให้กลายเป็นประเด็นโต้แย้งทางการเมืองจนก่อให้เกิดปัญหาได้ ตัวอย่างเช่น การพยายามสำรวจก๊าซธรรมชาติและสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติผ่านบางพื้นที่ อาจจะนำไปสู่การต่อต้านของคนบางกลุ่มหรือกลายเป็นชนวนความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน

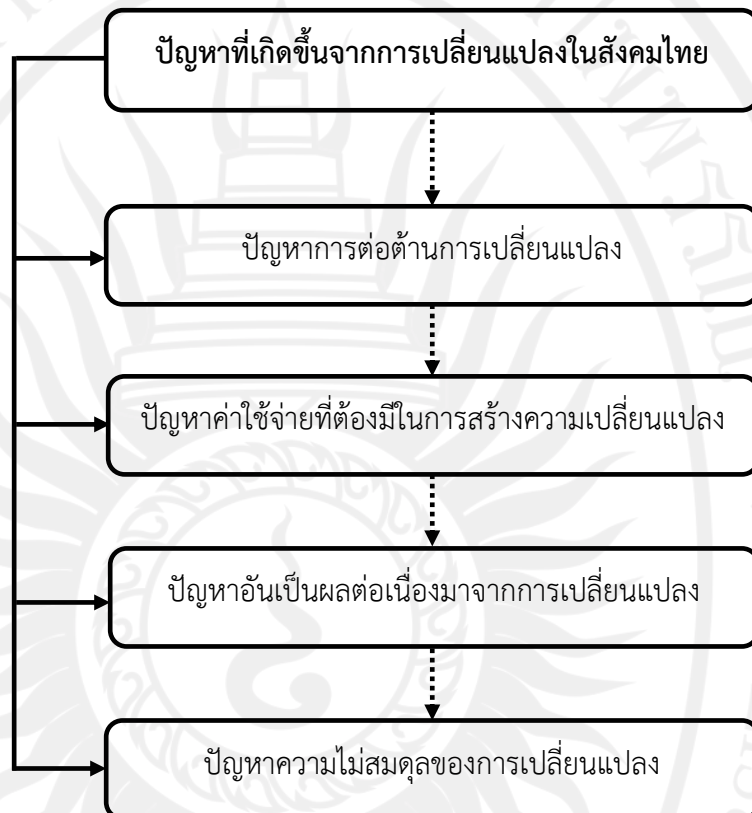
2. ปัญหาค่าใช้จ่ายที่ต้องมีในการสร้างความเปลี่ยนแปลง การดำเนินการให้เกิดการพัฒนา นั้น จำเป็นต้องมีการลงทุนหรือต้องการใช้จ่ายทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรเงิน วัสดุ อุปกรณ์ เวลา แรงงาน ทุน เป็นต้น ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ จากการแสวงหา การบริหารจัดการหรือการใช้ทรัพยากร ค่าใช้จ่ายดังกล่าว ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมการส่งออกสินค้าเกษตรหรือการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นฐาน ซึ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติ นำมาซึ่งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม การลงทุนเร่งรัดการพัฒนาอุตสาหกรรม นำมาซึ่งการลงทุนนำเข้าเครื่องจักรกลในการผลิตเป็นจำนวนมากหรือการจัดทำโครงการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายมาก นำมาซึ่งโอกาสในการทุจริตประทุพติมิชอบ เป็นต้น

3. ปัญหาอันเป็นผลต่อเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงพัฒนาซึ่งประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ในเรื่องหนึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาอื่นที่ไม่คาดคิดมาก่อน ตัวอย่างเช่น การพัฒนาภาคอุตสาหกรรมนำมาซึ่งการโยกย้ายถิ่นฐานของคนชนบทเข้ามาทำงานทำในเมือง ก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัด ความไม่เพียงพอในการให้บริการสังคม การกำเนิดของลัทธิวัตถุนิยมและปัญหามลภาวะ เป็นต้น ทำให้ต้องมีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไปอีกอย่างต่อเนื่อง

4. ปัญหาความไม่สมดุลของการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม ย่อมส่งผลกระทบมิติด้านต่าง ๆ ของสังคมเสมอ วิธีการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุดก็คือการคาดคะเนถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ และมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดดุลยภาพหรือความสมดุลของการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือไม่ทำให้เกิดการพัฒนาที่เน้นหนักเพียงด้านใดด้านหนึ่งจนก่อให้เกิดความเสียหายต่อการพัฒนาด้านอื่น ๆ ที่จำเป็น ตัวอย่าง เช่น การพัฒนาวัตถุโดยไม่ใช้ความพยายามพัฒนาด้านจิตใจย่อมนำมาซึ่งสถานการณ์ความรุนแรง การเอารัดเอาเปรียบ ความเห็นแก่ตัวและการกอบโกยของคนบางกลุ่มในสังคม เป็นต้น ทั้งนี้เป็นเรื่องยากยิ่งที่สังคมใดจะสามารถพัฒนาระบบการ

เปลี่ยนแปลงที่สามารถรองรับหรือป้องกันปัญหาแทรกซ้อนอื่น ๆ ได้อย่างกลมกลืนหรือมีประสิทธิภาพได้อย่างแท้จริง

ซึ่งสามารถสรุปมิติของปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในชุมชนสังคมไทย ดังตารางที่ 4.1 ได้ดังนี้

ภาพที่ 4.1 มิติปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในชุมชนสังคมไทย

ที่มา : ปรับปรุงจากปรัชญา เวสารัชช์ (2555 : 296-297)

ดังที่ได้กล่าวแล้วในเบื้องต้นย่อมจะเห็นได้ชัดว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องปกติ การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหาหรือป้องกันปัญหา แต่การเปลี่ยนแปลงอาจนำมาซึ่งปัญหาอื่น ทั้งที่คาดคิดหรือไม่คาดคิดก็ได้ การดำเนินงานด้านการพัฒนาระดับชุมชน สังคมและประเทศชาติ จึงเป็นเรื่องของการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง สร้างการเปลี่ยนแปลง พร้อมกันนั้นก็ยังเป็นการแก้ไข ปัญหาอย่างต่อเนื่องไม่รู้จบ

สรุป

การเปลี่ยนแปลง หมายถึง ภาวะและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันตลอดเวลา โดยจะมีความแตกต่างกันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน เพราะถ้าสังคมเปลี่ยนวัฒนธรรมก็เปลี่ยนไปด้วย ดังนั้น คำว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและคำว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม จึงมักมารวมกันเป็นคำว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อเป็นการง่ายต่อการอธิบาย โดยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น 2 ประการ คือปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมือง และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การติดต่อระหว่างสังคมที่หลากหลายและการกระทบกระทั่งระหว่างสังคม โดยมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมและกระบวนการเปลี่ยนไปสู่ระเบียบบริหารแบบราชการ

ชุมชนหรือสังคมไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมโลกซึ่งจะมีการเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการเปลี่ยนผ่านยุคของความเจริญในด้านต่าง ๆ ที่เทคโนโลยีด้านการสื่อสารและสารสนเทศเข้ามามีส่วนสำคัญในการเปิดพื้นที่ของโลกให้กลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ผ่านระบบเครือข่ายทางสังคม (Social Network) จนนำไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) มีการเปิดรับข้อมูลได้อย่างทั่วถึงกันในทุกพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้าน ชุมชน สังคม ประเทศ ภูมิภาค โลก จนกระทั่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ซึ่งกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องปกติธรรมดาของสังคมมนุษย์ ทุกชุมชนสังคมต้องมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะต่าง ๆ กัน ไม่มีชุมชนสังคมใดสามารถยืนหยัดรักษาสถานะของตนเองได้ตลอดเวลา ดังนั้น การทำความเข้าใจหรือศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง กระบวนการเปลี่ยนแปลง และอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการพัฒนาทุกภาคส่วน เพื่อที่จะสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาและดำเนินการพัฒนาให้ไปสู่ความสมดุลและยั่งยืน